

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 329(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2020.28.13>

**МОДЕЛЬ ТРИКУТНИКА НАГАЯМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ
КОНКУРЕНТНОЇ КОНФІГУРАЦІЇ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Оксана Балашова

*Національний університет «Острозька академія»,
факультет політико-інформаційного менеджменту,
кафедра політології та національної безпеки
вул. Семінарська, 2, 35800, м. Острог, Рівненська область, Україна*

За визначенням Г. Кітшельда, конкурентоспроможність партійних систем є критичною незалежною змінною як в дослідженнях політичної економії, державної політики, так і перспективності виживання демократичного режиму в країні загалом. Формат конкурентності партійної системи визначається численними показниками, такими як кількість відповідних партій, їх відносний розмір і сила, ключові політичні аспекти, що формують простір політичної конкуренції, матрицю відстаней між позиційно-ідеологічними спектрами партій, закономірності формування уряду та здатність партій співпрацювати у виборчий та міжвиборчий періоди. У цій статті пропонуються дослідження конкурентного формату партійної системи України через призму трикутника Нагаями. Головне призначення моделі – графічно зобразити поле конкуренції між двома лідируючими партіями в окрузі, що дасть змогу судити про присутній в країні різновид партійної системи. У роботі проаналізована електоральна статистика усіх виборчих парламентських циклів часів незалежності та за період 1998–2019 роки побудовано сім моделей трикутника Нагаями. Інтерпретуючи отримані графічні моделі, простежуємо стабільне маневрування в лівій частині трикутника, в якій містяться зони багатопартійності та перехідного нестабільного періоду. У 1998 році партійна конкуренція мала обриси багатопартійності, з нахилом до атомізованості, проте між лідируючими політичними силами була помітна партійна конкуренція. Наступні виборчі цикли 2002, 2006 та 2007 років характеризуються нестабільністю партійної змагальності, тому, навіть незважаючи на значну чисельність учасників виборчого процесу, партійна система не набула рис справжньої конкурентної багатопартійності, а навпаки почав проявлятися тренд з ознаками прямування до однопартійності. Після парламентських виборів 2012 та 2014 років (зважаючи на значний конкурентний потенціал між двома лідируючими партіями) формат партійної системи вчергове набрав рис багатопартійної змагальної системи, проте вже у 2019 році знову змістився в сектор невизначеності. Враховуючи домінування ситуативних тенденцій в процесі становлення та консолідації партійної системи України, обрана кількісна методика також не виявляє чітко спрямованого еволюційного тренду.

Ключові слова: партійна система України, політичні партії, модель трикутника Нагаями, партійна конкуренція.

Ще з кінця ХХ ст. П. Маєр [1, с.140] констатував кризу масових політичних партій у сталих демократіях, символічно зазначивши основною причиною цього безповоротного процесу «розлучення» *demos* (громадяни) та *kratos* (партії / держава). В цьому ж руслі Р. Лачат [2, с. 138] факт дезінтеграції громадян та партій називає феноменом «електорального віддалення» (*electoral dealignment*¹), що призводить до переоцінки традиційних

¹ Цей феномен у політологічній літературі трапляється часто, наприклад, Р. Далтон [3] описує його як «зв'язки, що руйнуються як наслідок соціальної та політичної модернізації...»

моделей виборчої поведінки. Г. Кітшельд [4, с. 848], своєю чергою апелює до розширення рамок розуміння, які ж інструменти придатні для налагодження взаємодії виборців з партією, називаючи їх «стратегії зв'язку» (linkage strategies), наголошуючи, що попередні теорії були зосереджені на політичних обіцянках (на майбутнє) та досягненнях політики (в минулому), однак ці теорії ігнорують інші можливі зв'язки, такі як харизма та клієнтелізм. Саме останній випадок виявляється домінуючим в українському варіанті партобудівництва, що в поєднанні із вищеописаними глобальними тенденціями суттєво впливає на «якість» політичних партій та формат міжпартійної конкуренції між ними, а отже, визначає і конфігурацію партійної системи країни загалом². Криза сучасних політичних партій та складність передбачення майбутніх конфігурацій партійної системи породжує ще більше уваги до дослідження цієї проблематики. Особливо актуальним виглядає використання уніфікованих методик, які вже мають успішний попередній досвід застосування, однією з яких є модель трикутника Нагаями.

Останніми роками серед українських дослідників особливою популярністю користується графічна модель трикутника Нагаями для опису конфігурації партійної системи України. Нами вперше було використано цю методику для аналізу партійної системи України ще в 2010 році [6]. Згодом модель стала успішно використовуватись для порівняння партійних систем України та інших пострадянських та центрально-східних європейських країн, відповідний аналіз присутній в роботах В. Лебедюка [7], Г. Боднараша [8], Я. Яроша [9] та інших. Також обов'язковою увагою щодо популяризації кількісних методик дослідження партійної системи України заслуговує ініціатива організаторів наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) 2017 року, де були надані рекомендації та конкретна схема-пропозиція для синтезованого порівняльного аналізу щодо використання, зокрема, і моделі Нагаями на регіональному рівні, з метою отримання новаторських результатів. Як наслідок, за допомогою трикутника Нагаями були проаналізовані вибори в практично всіх західних областях України (Львівській, Рівненській, Хмельницькій, Волинській, Чернівецькій та Закарпатській) а також в трьох східних – Харківській, Донецькій та Луганській [10].

У нашому дослідженні пропонується аналіз партійної системи України на основі моделі трикутника Нагаями, з особливим акцентом на еволюційний тренд, адже піддані опису усі парламентські електоральні цикли включно до 2019 року. Отже, поряд із числовими індексами у кількісному дослідженні партійних систем вагому роль відіграють і графічні методи. Одним із таких методів є вищезгадана графічна модель трикутника Нагаями, суть якої полягає у виявленні тенденції до формування того чи іншого різновиду формату партійної конкуренції. Методика ґрунтується на електоральній статистиці та дозволяє оцінити формат партійного змагання на рівні виборчого округу (регіону), виходячи із результатів двох лідируючих партій, і на основі цього аналізу зробити висновок про тип партійної системи в державі загалом. А порівнюючи результати кількох виборів, ми можемо прослідкувати тенденцію формування того чи іншого різновиду партійної системи впродовж певного періоду часу. Оцінка електоральної конкуренції здійснюється в спектрі одно-, дво- та багатопартійності.

Розглянемо детальніше запропоновану просторову модель. Трикутник Нагаями – це модель, за допомогою якої графічно зображується розподіл позицій між двома найвпливовішими конкурентами [11]. Аналізуючи партійну систему, дану модель варто

² Відповідно, на визначення Дж. Сарторі [5, с. 44], де партійна система є «системою взаємодій, що виникають у результаті міжпартійної конкуренції».

інтерпретувати таким чином: це схематичне відображення простору змагання між партією, що здобула максимальну кількість голосів виборців, та другою в рейтингу політичною силою. За допомогою цієї моделі схематично можемо визначити відстань від «еквілібриуму Дюверже» (коли всі голоси дістаються тільки двом партіям / кандидатам) до будь-якої іншої точки системи.

Ця модель є відносно новою, адже була вперше запропонована та використана М. Нагаямою в 1997 році [12]. Починаючи з 2000-их років, користується популярністю серед зарубіжних дослідників, особливо її модифікація, розроблена колективом авторів – Б. Грофманом, Р. Далімонте, А. Чіарамонте, С. Фельдом [13].

У цій праці дослідники сегментували запропонований М. Нагаямою трикутник на вісім частин (див. Рис. 1) з метою детальнішого аналізу партійної системи. За допомогою медіани трикутника ABC та ще чотирьох допоміжних ліній трикутник Нагаями ділиться на 8 сегментів, які симетричні відносно медіани. Умовно кожному сегменту присвоюється відповідна буква. У правій частині трикутника (область A+B+C+D) партія-переможець набирає більше 50% голосів, у лівій (область H+G+F+E) – отримує менше половини голосів.

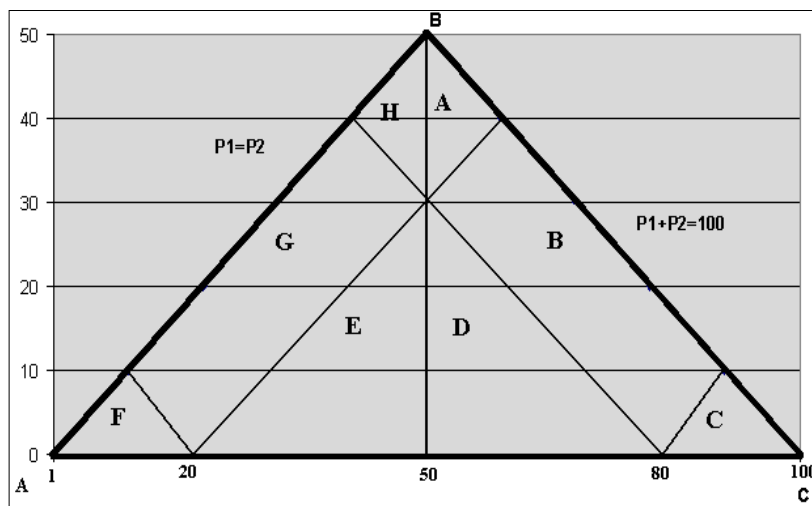

Рис. 1. Сегментований трикутник Нагаями

Джерело: [12]

У сегментах H+A+B+C розташовуються округи зі слабкими третіми партіями, і фіналісти розділяють між собою більшість голосів виборців. Сектор C позначає ситуацію абсолютного домінування однієї партії, яка отримує 80% і більше голосів електорату. Область A+H+G+F можна назвати «конкурентною», бо в ній відбувається інтенсивне змагання, як мінімум між двома партіями. Сегмент F характеризується атомізованою багатопартійністю, де максимально можлива підтримка партії становить лише 20% голосів. У районі вершини трикутника (сегменти A+H) концентруються випадки з біполярним форматом змагання та слабкими (або зовсім відсутніми) третіми політичними силами. В області D+E дві перших політичних партій не домінують на електоральній арені і між ними немає інтенсивної боротьби. Тобто становище таких політичних сил є нестабільним і часто змінним

залежно від обставин. Даний сектор – це наче проміжна зона між тенденціями до сформованої та консолідованої одно-, дво- та багатопартійної системи [13].

Отже, знаючи процентні долі голосів, відданих за перші дві політичні сили, можна співвіднести досліджуваний округ з одним із сегментів трикутника Нагаями, визначивши його наближеність до біполярності, моно- чи поліцентризму. При цьому сукупний розподіл округів на Рис. 1. дозволяє виявити загальний тренд трансформації форматів змагання вже в масштабах держави. В рамках кількісного підходу до визначення структури та конфігурації партійної системи, модель трикутника Нагаями посідає вагоме місце. Хоча дана методика є порівняно новою, проте впродовж останніх двох десятиліть користується великою популярністю.

Проаналізуємо партійну систему України з огляду на хронологію парламентських виборів, а саме партійного наповнення Верховної Ради. Для зіставлення отриманих даних, за умов інтерпретаційної доцільності, також вдаватимемось до застосування кількісних індексів (отриманих на основі власних обрахунків), зокрема ефективне число партій на парламентському та електоральному рівнях, та графічно зобразимо формат партійного змагання за допомогою моделі трикутника Нагаями. На основі отриманих результатів можна зробити висновок про тип партійної системи України.

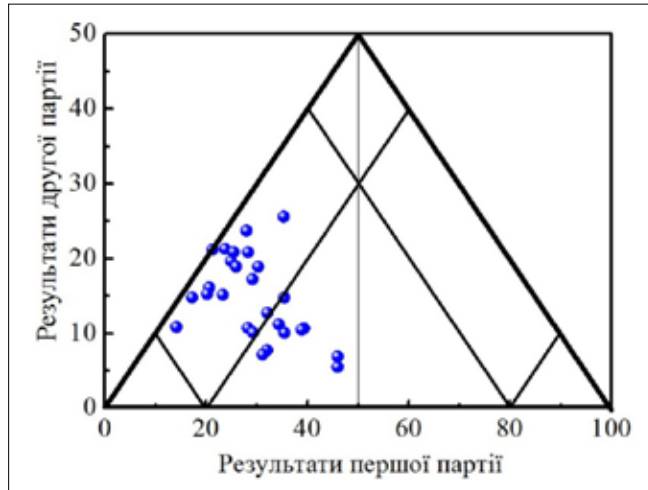
Отже, перші парламентські вибори в незалежній Україні відбулися весною 1994 року за мажоритарною виборчою системою. Тому роль партій під час даних виборів була мінімальною, проте умовно та для подальшого порівняння визначимо ефективне число партій для парламенту України І скликання, з огляду на те, які партії представляли депутати в одномандатних округах. Всього у Верховній Раді станом на 1994 рік було представлено п'ятнадцять політичних сил. Партії характеризувалися нечіткою структурою, поганою організацією та маловпливовістю. В результаті політичні партії як суб'єкти політичного процесу були виключені з системи прийняття управлінських рішень, а їх вплив на формування державної політики було зведено до мінімуму.

Наступні парламентські вибори 1998 року відбувалися уже за змішаною виборчою системою, тобто половина депутатів обиралася за мажоритарною системою в одномандатних округах, а решта, 225 депутатів, відповідно до пропорційної системи за закритими партійними списками. У Верховну Раду пройшло дев'ять політичних партій та блоків, тоді як ефективним числом партій на парламентському рівні було 5,1³. Про формат партійної системи судитимемо за допомогою моделі трикутника Нагаями, що показує електоральні преференції на обласному рівні, а із їх сукупності можемо зробити висновок про конфігурацію партійної системи на загальнодержавному рівні.

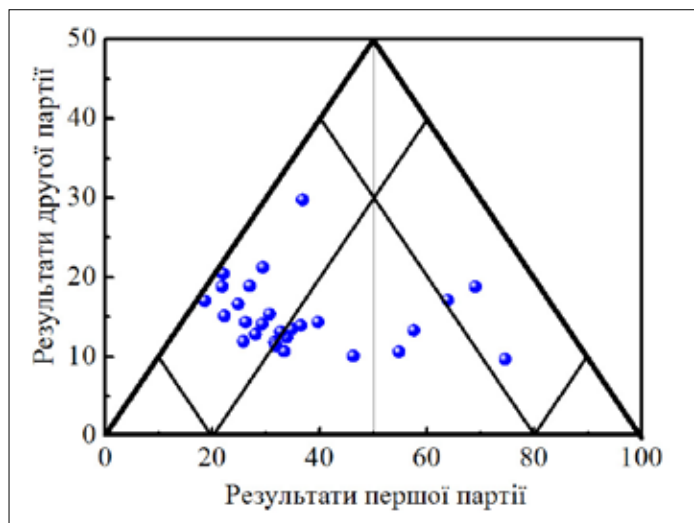
Аналізуючи рис. 2, варто зазначити, що в результаті парламентських виборів 1998 року простежується тенденція до багатопартійності, про що також свідчить порівняно високе значення ефективного числа партій на виборчому рівні (10,5⁴). Бачимо також, що в жодній області лідируюча партія не набрала більше 50% голосів, тим більше не спостерігався «еквілібріум Дюверже». Підтримка партій була дуже слабкою, тому хоча формально, з початком незалежності України, і були закладені підвалини до багатопартійної системи, проте вона не стала консолідованою, тому що партії не мали стабільного електорату та не використовували легальні методи боротьби за державну владу, тому рано чи пізно покидали політичну сцену. На цей період це передусім стосується Народного Руху України та Партій Зелених. Це демонструє нам наступна діаграма, що графічно зображує результати парламентських виборів 2002 року, які також проводилися за змішаною виборчою системою.

³ Власні розрахунки відповідно до методики Лаксо та Таагапери [14]

⁴ Власні розрахунки відповідно до методики Лаксо та Таагапери [14]

Рис. 2. Парламентські вибори 1998 року (модель трикутника Нагаями)

Джерело інформації для розрахунків: дані з сайту ЦВК [15]

Рис. 3. Парламентські вибори 2002 року (модель трикутника Нагаями)

Джерело інформації для розрахунків: дані з сайту ЦВК [15]

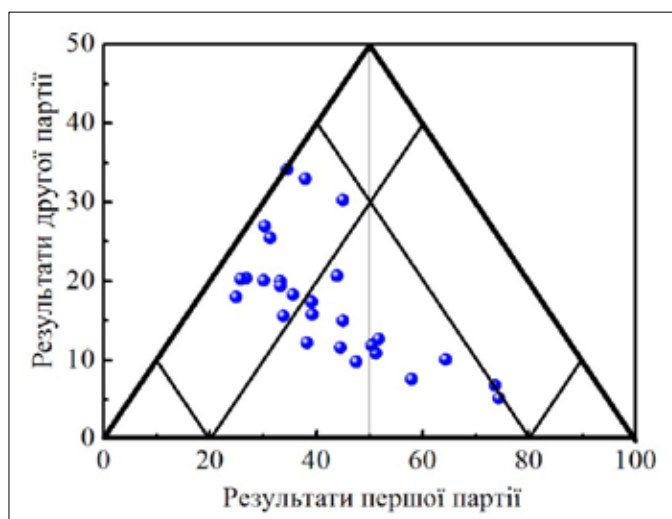
На рис. 3 помітні зміни електоральних вподобань населення порівняно із 1998 роком. У п'яти областях з'явилася партія-лідер, що отримала більше 50% голосів. Проте тенденція до багатопартійності досі зберігається, хоча і частина округів знаходиться в області домінування однієї партії. Зменшилося також ефективне число партій парламентського рівня до 4,3⁵ політичних сил.

⁵ Власні розрахунки відповідно до методики Лаксо та Таагепери [14].

Сектор двопартійності залишається пустим, як і після попередніх виборів. Звертаючись до вищезапропонованих класифікацій партійних систем, можемо охарактеризувати як багатопартійну систему, але малих та порівняно маловпливових партій. Ще одним аргументом на користь багатопартійної системи є коаліційний спосіб формування парламентської більшості, що є основною ознакою багатопартійної системи, адже відображає взаємодію між найвпливовішими в країні політичними партіями задля володіння державною владою.

Ще більше відхилився формат партійної конкуренції від чистої багатопартійності після парламентських виборів 2006 року, за результатами яких знову ж таки знизився показник ефективної кількості політичних партій на парламентському рівні, до 3–4⁶ політичних сил. Тобто спостерігається стала тенденція до зменшення ефективного числа політичних партій, що представлені у Верховній Раді.

Посилаючись на модель трикутника Нагаями (див. рис. 4), ми бачимо, що преференції виборців розподілились наступним чином: приблизно у половині областей спостерігається чітка багатопартійність, а інша половина областей характеризується ідеологічно невизначеністю, тобто переваги електорату в цьому секторі є нестійкими і найбільш вірогідніше, що під час наступних виборів вони трансформуються в напряму моно- або біпартійності.

Рис. 4. Парламентські вибори 2006 року (модель трикутника Нагаями)

Джерело інформації для розрахунків: дані з сайту ЦВК [15]

У більшій половині областей (15) дві лідируючі партії набрали в сумі більше 65% голосів, що вже свідчить про формування системи середніх партій [16], тоді як на парламентському рівні партії-переможці – Партія регіонів та Блок Юлії Тимошенко, набирають в сумі лише 55% голосів електорату.

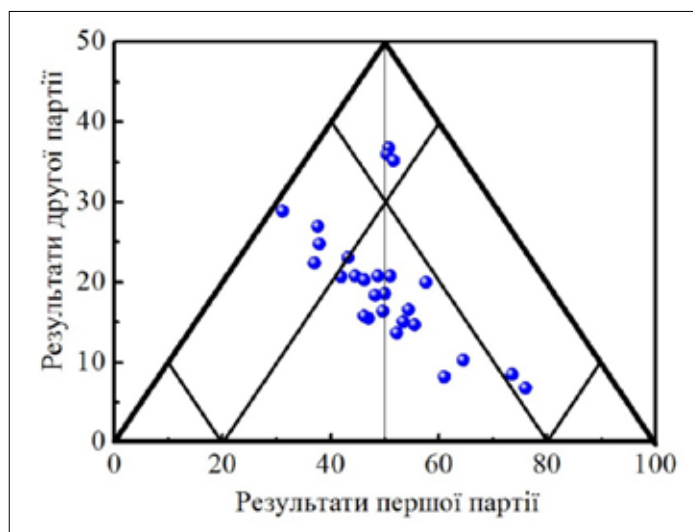
Після позачергових парламентських виборів 2007 року ситуація знову змінилася, проте в передбаченому напрямку. Ефективне число партій зменшилося до трьох⁷.

⁶ Власні розрахунки відповідно до методики Лаксо та Таагапери [14].

⁷ Власні розрахунки відповідно до методики Лаксо та Таагапери [14].

Дві лідируючі партії залишилися тими ж самими – Партія регіонів та Блок Юлії Тимошенко, проте на цей раз вони в сумі вже набрали 65 % голосів, що свідчить про завершення етапу формування системи середніх партій. А відповідно до діаграми трикутника Нагаями (див. рис. 5) ми бачимо, що практично у всіх областях дві лідируючі сили набирають в сумі 65 % і більше голосів.

Цікаво також, що за результатами виборів 2007 року область чіткої багатопартійності залишилася порожньою, за винятком чотирьох областей, тоді як більшість областей знаходиться у секторі невизначеності, проте максимально наближені до двопартійності. І вперше за всю історію парламентських виборів в Україні три області опинилися в зоні біпартійності.

Рис. 5. Позачергові парламентські вибори 2007 року (модель трикутника Нагаями)

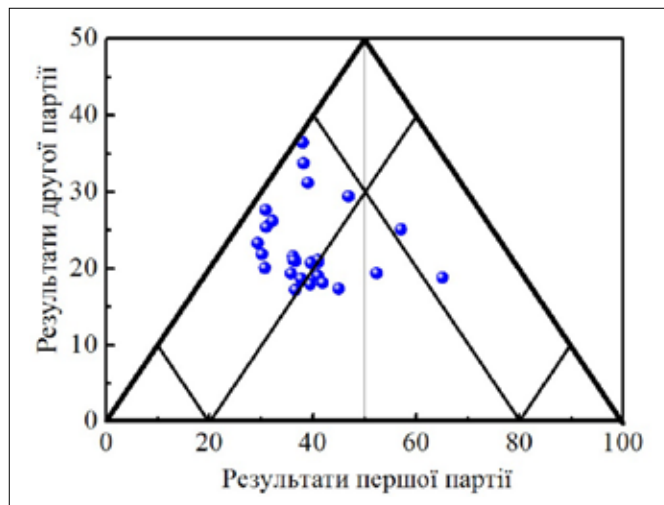
Джерело інформації для розрахунків: дані з сайту ЦВК [15]

Якщо між моделями партійної конкуренції 2006 та 2007 років – мінімальна різниця, за винятком: 1) суттєвого зростання електоральної підтримки «другої» політичної партії. На загальнонаціональному рівні підтримка БЮТ зросла з 22,3% в 2006 році до 30,7% в 2007 році, тоді як на регіональному рівні – у 2006 році електоральна підтримка БЮТ становила 5–20%, то вже наступного року основний масив даних знаходився в діапазоні 15–20%; 2) в 2007 році в секторі «еквілібріуму Дюверже» знаходилось три регіони, що позначає чистий двопартійний формат змагань.

Особливістю цих двох послідовних виборчих циклів є не лише спільне нормативне поле у вигляді чистої пропорційної виборчої системи, але і тенденція до зростання ролі домінуючої партії. Хоча відповідно до наших моделей абсолютно більшість регіонів знаходиться в «перехідному» секторі, проте тенденція до однопартійності (аніж до двопартійності в цьому разі) більш помітна. Якщо в 2006 році більше 50% голосів виборців на локальному рівні набрало 7 політичних сил, то через рік вже 11, причому в секторі чистої домінуючої однопартійності опинилось два регіони, де лідируюча політична партія набрала більше 70% голосів.

На парламентських виборах 2012 року виборча система знову повернулася до змішаного зразка. Передбачуваний на основі двох попередніх циклів виборів тренд до однопартійного домінування не реалізувався, навпаки, відбулось повернення до формату «конкурентності». Ситуація дещо атипічна, адже загальнонаціональний розподіл електоральних преференцій практично не змінився, Партія регіонів набрала 30% голосів виборців (порівняно з 32,1% в 2006 та 34,4% в 2007 роках) та Батьківщина 25,6% голосів (БЮТ порівняно – 22,3% у 2006 та 30,7 в 2007 роках), проте візуалізація даних за допомогою трикутника Нагаями (див. рис. 6) має зовсім відмінний вигляд від двох попередніх моделей. Внутрішній сектор трикутника стає практично пустим, що відповідно до тлумачення автора моделі позначає пожвавлення партійної конкуренції. Адже всі точки, що знаходяться в ньому, не відповідають ані зразкам чистої моно-, дво- чи поліцентричної партійної конкуренції. Логіка абсолютно зрозуміла та виправдана, адже в цьому сегменті, для прикладу, знаходяться регіони з наступним розподілом голосів між двома лідируючими партіями: 30% – 5%, 65% – 15%, 40% – 10%, з максимально широким спектром результатів лідируючої політичної партії – від 20% до 80%.

Формат конкуренції партійної системи 2012 року набрав рис «активної змагальності», де поряд із двома сильними лідируючими партіями решта партій теж користуються суттєвою підтримкою. На загальнонаціональному рівні – це три політичні сили, що подолали виборчий бар'єр – УДАР – 14%, КПУ – 13,2%, Свобода – 10,5% голосів виборців. Що також є демонстрацією запиту електорату на «нові» політичні сили, проте із раціональним зваженням їх «прохідності», адже решта політичних сил набрали мінімальну кількість голосів >1,6%.

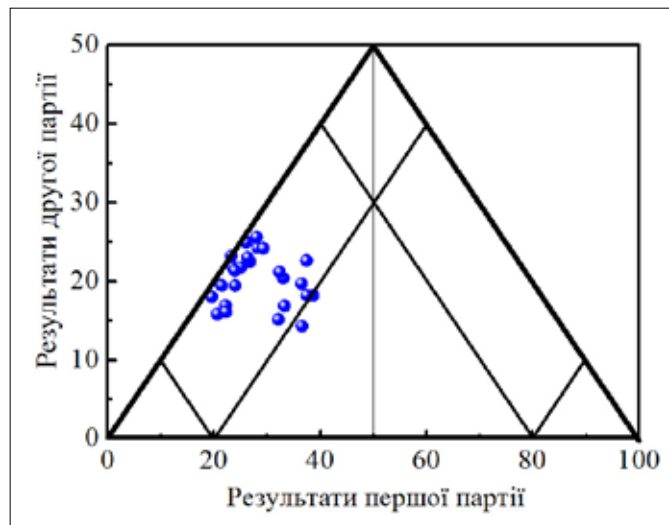
Рис. 6. Чергові парламентські вибори 2012 року (модель трикутника Нагаями)

Джерело інформації для розрахунків: дані з сайту ЦВК [15]

Повне переформатування влади та дострокові парламентські вибори 2014 року не принесли кардинальних змін у формат конкурентності партійної системи. Навпаки, тенденція до конкурентної багатопартійності ще більше проявилась. Дві лідируючі політичні

партії Народний Фронт та Блок Петра Порошенка направили приблизно однакову кількість голосів, як на загальнонаціональному рівні – 22,1% та 21,8% відповідно, так і на локальному, де діапазон електоральної підтримки лідируючої партії становить 20–40% (див. рис. 7), а другої в списку – 15–25%, і це в основному (17 з 25 регіонів) формат конкуренції «Народний Фронт – Блок Петра Порошенка» або ж обернено «Блок Петра Порошенка – Народний Фронт». Лише в східних областях лідируючі позиції займав Опозиційний Блок (в двовекторній комбінації з Блоком Петра Порошенка).

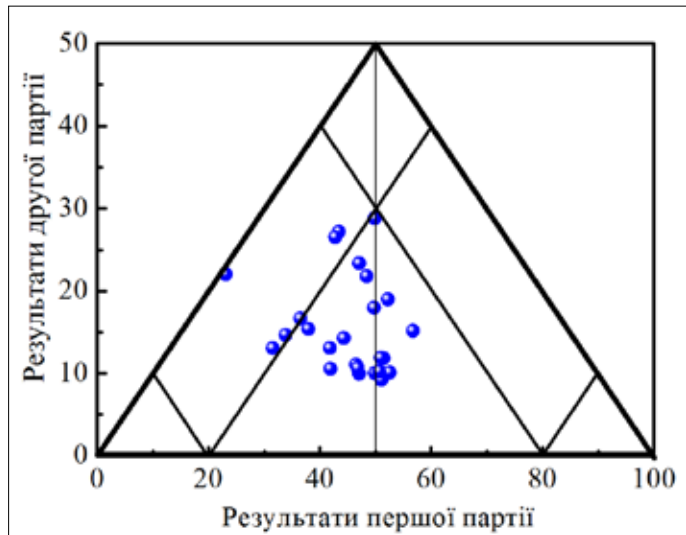

Рис. 7. Позачергові парламентські вибори 2014 року (модель трикутника Нагаями)

Джерело інформації для розрахунків: дані з сайту ЦВК [15]

Отже, в цьому кейсі бачимо хороші інтерпретаційні можливості моделі трикутника Нагаями у виявленні загальних рис формату конкурентності партійної системи. Незважаючи на переформатування партійних сил та відмінність домінуючих сил в різних регіонах країни, все ж формат партійної системи не зазнав суттєвих змін. Присутня як конкурентна боротьба між першими в рейтингу політичними силами, так і паралельно між третіми силами, такими як Об'єднання «Самопоміч» чи Опозиційний блок, які навіть в окремих регіонах здобули лідерські позиції, отримавши на загальнонаціональному рівні 11% та 9,4% голосів виборців пропорційно. Вперше за всю історію парламентських виборів у незалежній Україні на локальному рівні жодна з партій не набрала більше 40% підтримки виборців. Практично всі партії, що подолали виборчий бар'єр, позиціонували себе як «нові» політичні сили, що максимально сприяло рівню конкурентності між ними не лише на загальнонаціональному рівні, а й на локальному.

Дуже цікава ситуація спостерігається за результатами дострокових парламентських виборів 2019 року. Знову абсолютно змінена конфігурація парламентського корпусу, знову виграла вибори «нова» політична сила, індекс націоналізації якої однаково дуже високий, проте візуалізація даних відповідно до трикутника Нагаями (див. рис. 8) виглядає суттєво відмінною. Особливість конкурентних параметрів партійної системи полягає, на нашу думку, саме в позиції, що займає друга партія в рейтингу на локальному рівні.

Рис. 8. Позачергові парламентські вибори 2019 року (модель трикутника Нагаями)

Джерело інформації для розрахунків: дані з сайту ЦВК [15]

Вся сукупність точок знову змістилась в сектор невизначеності, з мінімальною конкуренцією між двома лідируючими політичними силами. Електоральна підтримка першої в списку партії (Слуга народу) коливається в діапазоні 30–69%, тоді як підтримка другої в списку партії на рівні регіонів становить 10–20% (за винятком 5 областей), це в розрізі регіонів Опозиційна платформа – За життя, Батьківщина, Європейська солідарність та Голос, електоральна підтримка яких на загальнодержавному рівні лежить у межах 13–18%. Цікаво також відмітити, що, незважаючи на найвищий показник електоральної підтримки за всю історію незалежності України, яку здобула партія Слуга народу – 43,2%, формат міжпартійної конкуренції не набув ознак моноцентричності, сектор домінування єдиної партії залишився пустим.

Отже, партійна система України від періоду здобуття нею незалежності і до сьогодні зазнала значних змін. Формат партійної конкуренції (за типологізацією Дж. Сарторі) змінився із багатопартійності атомізованого типу до системи обмеженого плюралізму. За допомогою моделі трикутника Нагаями ми простежили еволюцію партійної системи України через призму одно-, дво- та багатопартійності. Дійшли висновку, що протягом всього досліджуваного проміжку часу проявляється нечітка та дуже мінлива тенденція до укрупнення ролі та впливу кількості партій, що проходять у парламент. З перших років незалежності утвердилася багатопартійна система, яка надалі лише змінювала свій формат, переважно у напрямку зменшення кількості партій, що долали виборчий бар'єр. Аналізуючи усі сім циклів парламентських виборів (1998–2019 роки) за допомогою трикутника Нагаями, ми бачимо умовне «кружляння» в лівій частині трикутника, в якій містяться зони багатопартійності та перехідного нестабільного періоду. У 1998 році партійна конкуренція мала обриси багатопартійності, з нахилом до атомізованості, проте між лідируючими політичними силами була помітна партійна конкуренція. Наступні виборчі цикли 2002, 2006 та 2007 років характеризуються нестабільністю партійної змагальності, тому, навіть незважаючи на значну чисельність учасників виборчого процесу, партійна система

не набула рис справжньої конкурентної багатопартійності, а навпаки, почав проявлятися тренд з ознаками прямування до однопартійності (з домінуючою Партією регіонів). Після парламентських виборів 2012 та 2014 років (зважаючи на значний конкурентний потенціал між двома лідируючими партіями) формат партійної системи знову набрав рис багатопартійної змагальної системи, проте вже у 2019 році вкотре змістився в сектор невизначеності. Можна зробити припущення, що допоки електоральна волатильність буде такою ж високою, а націоналізації політичних партій та партійної системи України порівняно незначною, важко говорити і про інституалізацію конкретного конкурентного зразка партійної системи.

За умов політичної нестабільності в країні, проблемності імплементації та прямої реалізації державного фінансування партій [17, с. 198] ототожнення політичної партії з її лідером, зростанням популістичних тенденцій, застосування політичними силами тактичних маніпулятивних засобів, спрямованих лише на досягнення короткострокових електоральних цілей, а не на стратегічну розбудову країни та політичної нації, прогнозування подальших змін формату партійної конкуренції України виглядає вкрай складним для реалізації завданням.

Список використаної літератури

1. Mair, P. Party systems and alternation in government, 1950-2000: innovation and institutionalization. In: Gløppen, S., Rakner, L. (Eds.), *Globalisation and Democratisation: Challenges for Political Parties*. Fagbokforlaget, Bergen, 2007, pp. 135–153.
2. Lachat, R. A Heterogeneous Electorate: Individual and Contextual Differences in the Process of Formation of Voting Choices in Germany and Switzerland. PhD Thesis. University of Zurich, 2005, p. 265.
3. Dalton, Russell J. and Martin P. Wattenberg (eds). *Parties without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press, 2000
4. Kitschelt, H. Linkages between citizens and politicians in democratic politics. *Comparative Political Studies*. 2000, 33 (6/7), pp. 845–879
5. Sartori, G. *Parties and party systems: a framework for analysis*. London: Cambridge University Press, 1976. p. 356.
6. Бурова О.В. (Балашова О.В.) Визначення конфігурації партійної системи України на прикладі моделі трикутника Нагаями / студентські публікації факультету ПІМ НаУ «Острозька академія». URL: <http://naub.org.ua/?p=1047>.
7. Лебедюк В.М. Еволюція методологічних підходів до вивчення партійних систем. : матер. III між нар *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи*. Наук.-практ. конф. студ., аспір. та мол. науковців (1 березня 2013 р., м. Чернівці). Чернівці : Букрек, 2013. С. 25–28.
8. Ярош Я. Особливості трансформації партійної системи України / *Політик*, 2018. URL: http://politicus.od.ua/2_2018/16.pdf.
9. Боднарash Г. Порівняння динаміки партійних систем країн Центрально-Східної Європи на прикладі діаграми М. Нагаями “Humanities & social sciences 2011” (hss-2011), 24-26 november 2011, lviv, ukraine URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/19309/1/50-Bodnarash-156-159.pdf>.
10. Політичні партії і вибори : українські та світові практики : зб. ст. і тез за результатами наук. конф. «Політичні партії і вибори : українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 21 жовтня 2017 року / відп. за випуск Анаголій Романюк, Віталій Литвин. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Вип. 2. 300 с.
11. Reed S. Structure and Behavior: Extending Duverger's law to the Japanese Case. *British Journal of Political Science*, 1990, 29: 335–356. Mode of access: www.jstore.org.

12. Nagayama, M. The Present and Future of Single-Member Districts. Presented at the Annual Conference of the Japan Political Science Association, 1997, September 4–6. Mode of access: cps.sagepub.com.
13. Grofman, B., D'Alimonte, R., Chiaramonte, A., Feld, S. Comparing and Contrasting the uses of Two Graphical Tools for Displaying Patterns of Multiparty Competition: Nagayama Diagrams and Simplex Representations. Mode of access: www.sagepublications.com.
14. Laasko, M., Taagepera, R. Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies*. 1979. Vol. 12. № 3. P. 3–27.
15. Офіційний сайт Центральної виборчої комісії України. URL: <https://www.cvk.gov.ua/>.
16. Mair P. The Problem of Party System Change. *Journal of Theoretical Politics*, 1989, Vol. 1(3). Mode of access: www.sciencedirect.com.
17. Balashova, O., Sydoruk, T. State Financing of Political Parties as a Chance for Healing the Party System: Polish Experience and Ukrainian Realities. *Politologija*, 2018, № 91(3), P. 166–198.

NAGAYAMA TRIANGLE MODEL AS A TOOL FOR ANALYZING THE COMPETITIVE CONFIGURATION OF UKRAINE'S PARTY SYSTEM

Oksana Balashova

*National University of Ostroh Academy,
Faculty of Political and Informational Management,
Department of Political Science and National Security
Seminarska str., 2, 35800, Ostroh, Rivne Region, Ukraine*

According to H. Kitscheld's definition, party system competitiveness is a critical independent variable in studies of both political economy, public policy, and the prospects for the survival of the democratic regime in the country as a whole. The format of the competitiveness of the party system is determined by numerous indicators, such as the number of respective parties, their relative size and strength, key political aspects that shape the space of political competition, the matrix of distances between the positional and ideological spectra of parties, the patterns of government formation, and parties' ability to cooperate in electoral, pre-electoral and post-electoral periods. This article proposes to study the competitive format of Ukraine's party system through the lens of the Nagayama triangle. The main purpose of the model is to show the field of competition between the two leading parties in the district graphically, which will allow to judge the kind of party system present in the country. This article analyzes the electoral statistics of all electoral parliamentary cycles since independence, and there were constructed seven Nagayama triangle models for the years 1998–2019. Interpreting the obtained graphical models, we trace the stable maneuvering in the left part of the triangle, which contains zones of multiparty system and transient instability. In 1998, party competition had the outlines of multiparty system, with an inclination towards atomization, but there was noticeable party competition between the leading political forces. Subsequent electoral cycles of 2002, 2006 and 2007 are characterized by instability of party competition, so even in spite of the large number of participants in the electoral process, the party system did not acquire the features of true competitive multiparty system, but on the contrary it began to show a trend with signs of going to one-party system.

After the 2012 and 2014 parliamentary elections (given the considerable potential of competitiveness between the two leading parties), the format of the party system once again gained the semblance of a multiparty competition system, but in 2019 it shifted again to the uncertainty sector. Given the dominance of ad hoc trends in the process of formation and consolidation of Ukraine's party system, the chosen quantitative method also does not reveal a clearly aimed evolutionary trend.

Key words: Ukraine's party system, political parties, Nagayama triangle model, party competition.